

JENEINÉ GERŐ HENRIETT EMESE
– BAKONYI PÉTER

A garanciaprogramok szerepe Magyarországon a válságkezelésében

*The role of guarantee programs in crisis
management in Hungary*

SZERZŐK:

JENEINÉ GERŐ HENRIETT EMESE, főosztályvezető, Gazdaságfejlesztési Minisztérium Budapest, henriett.gero@gfm.gov.hu, ORCID: 0000-0003-1940-6919

BAKONYI PÉTER, osztályvezető, Gazdaságfejlesztési Minisztérium Budapest, peter.bakonyi@gfm.gov.hu

JEL-kód: H12

Kulcsszavak: válság • garanciaprogramok • kkv • hitelezés

Absztrakt: Tanulmányunkban a garanciaprogramok válságkezelésben betöltött szerepét, valamint a hazai mikro-, kis- és középvállalkozások (a továbbiakban: kkv) hitelezésében betöltött szerepét, regionális hatásait vizsgáltuk. Bemutatjuk a különböző intézmények garanciaprogramjait és azok legfontosabb paramétereit. Magyarország vármegyéinek megkülönböztetésével megvizsgáltuk az egyes régiókban kialakított hitelügyletek és garanciaprogramok közötti összefüggést. A garanciaprogramok szerepe nem elhanyagolható, nagy hatással vannak a kkv-k finanszírozási helyzetére, hiszen ezen programok nélkül nem tudnák beruházási pozícióikat javítani és nem tudnának fejlődni. Ezeknek a vállalkozásoknak a fejlesztése elengedhetetlen makrogazdasági feladat, mert a magyarországi vállalkozások 99,8 százaléka a kkv-k körébe tartozik. A tanulmány végén a garanciaintézetek és garanciaprogramok jelenlegi és közel jövőbeli szerepével és kilátásaival foglalkozunk a kkv-k szempontjából.

AUTHORS:

HENRIETT EMESE JENEINÉ GERŐ, head of department, Ministry of Economic Development Budapest, henriett.gero@gfm.gov.hu, ORCID: 0000-0003-1940-6919

PÉTER BAKONYI, head of unit, Ministry of Economic Development Budapest, peter.bakonyi@gfm.gov.hu,

JEL-Code: H12

Keywords: crisis • guarantee schemes • SME • lending

Abstract: In this study, we have examined the role of guarantee programs in crisis management and we have also examined their role in lending micro, small and medium-sized enterprises (hereinafter: SMEs) and their regional effects. We are presenting the guarantee programs of various institutions and their most important parameters. By differentiating the counties of Hungary, we have examined the correlation between loan transactions and guarantee programs established in each region. The role of guarantee programs is not negligible, they have a huge impact on the financing situation of SMEs because without these programs SMEs would not be able to improve their investments and they would not be able to develop. The development of these enterprises is an essential macroeconomic task because 99.8 per cent of Hungary's enterprises belongs to the group of SMEs. At the end of the study we are dealing with the current and near future role of the guarantee institutions and guarantee programs and their prospects from the point of view of the SMEs.

A GARANCIAPROGRAMOK SZEREPE ÉS JELENTŐSÉGE

A garancia a mikro-, kis- és középvállalkozások (továbbiakban: kkv) hitelhez jutását elősegítő alapvető eszköz (Nagy, 2012). A készfizető kezességvállalás¹ intézményrendszere teszi lehetővé, hogy olyan életképes kkv-k is forráshoz jussanak, akiknek nincs elegendő felajánlható biztosítékuk, ezáltal a hitelezésük pedig túlzottan kockázatosnak minősülne. A garanciavállalással² érintett portfólión a nemteljesítés esetén képződő hitelintézeti veszteség a garanciavállalás mértékének függvényében csökken. Emiatt az állami garanciavállalás lehetővé teszi a hitelkamat kockázati felárrészének mérséklését (Bihari, 2013).

A vállalati hitelezés ösztönzésére rendelkezésre álló állami eszközök részben annak keresleti, részben a kínálati oldalára tudnak hatást gyakorolni. Az alacsony hitelintézeti³ kockázatvállalási hajlandóság miatt kialakult hitelkínálati korlátokat leginkább az oldhatja, ha egy állami szereplő magát a kockázatot vállalja át részben a hitelnyújtó banktól.

Ennek két formája lehetséges (Fábián et al., 2011):

- Közvetlen hitelnyújtás: egy állami szereplő részben vagy egészében átveszi a bankok hitelezési funkcióját. Ebben az esetben magát az állami szereplőt terhelik a hitelvesz-

teségek, illetve a finanszírozás megoldása is, mint például az MFB Magyar Fejlesztési Bank Zártkörűen Működő Részvénytársaság (továbbiakban: MFB Zrt.) és a Magyar Export-Import Bank Zrt. (továbbiakban: EXIM). Jelen tanulmány keretében azonban nem foglalkozunk ezzel a hitelösztönzési formával.

- Garanciavállalás: ilyenkor a hitelnyújtást továbbra is a kereskedelmi bankok végzik, de egy állami (vagy többségi állami tulajdonban lévő) szereplő garanciát vállal a kihelyezett hitelek egy részére, csökkentve ezáltal a hitelt nyújtó intézmény kockázatát. Magyarországon több pénzügyi szereplő állami viszontgarancia⁴ mellett lát el ilyen feladatokat, a legkiemelkedőbbek: Garantiqa Hitelgarancia Zártkörűen Működő Részvénytársaság (továbbiakban: Garantiqa Zrt.), Agrárvállalkozási Hitelgarancia Alapítvány (továbbiakban: AVHGA), a START Garancia Zrt. A garanciaszervezetek alapfeladata, hogy a pénzügyi intézmények felé történő garanciavállalással segítsék a kkv-szektor hitelhez jutását. Ezzel is elősegítve azt, hogy a kkv-szektor szereplői alacsonyabb kockázatot jelentsenek a hitelt nyújtó intézmény⁵ számára, lehetővé téve a gazdasági növekedést, akár recesszív makrogazdasági környezetben is.

Mindkettő esetben, így az állami viszontgarancián alapuló eszközök esetében is azonban felmerülnek fiskális költségek, a finanszírozási költségek átvállalásánál azonnali, a kockázatok átvállalásánál késleltetett módon, a veszteségek részben megosztásra kerülnek a kereskedelmi bankokkal (Bihari, 2013).

A garanciák szerepe több szempontból is jelentős. A Garanciaintézetek Európai Szövetségének (továbbiakban: AECM) 47 tagja Európa 30 országában működik. Magyarországról 3 garanciaszervezet is tagja az AECM-nek, a Garantiqa Zrt. és a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány 1996 óta, valamint az AVHGA 1997 óta. A tagok küldetése a kkv-k támogatása a finanszírozási forrásokhoz való hozzájutásban. Garanciákat nyújtanak azoknak a kkv-k-nak, amelyek gazdaságilag megalapozott projekttel rendelkeznek, de nem rendelkeznek a hitelezők számára elégséges fedezettel. Ez az úgynevezett kkv-finanszírozási GAP, piaci hiányosság. Azáltal, hogy ezekre, a hitelezők számára elégséges fedezettel nem rendelkező vállalkozásokra garanciát vállalnak, ezek a garanciaintézmények így segítenek a piaci hiányosságok sikeres kezelésében és könnyítik meg a kkv-k finanszírozási forráshoz jutását a következőkön keresztül:

- hitelkamatlábak csökkentése (MNB, 2012), de van egy ettől is fontosabb hatás, ami nem árjellegű,
- enyhébb fedezeti követelmények.

A garanciavállalásnak azonban jóval szélesebb társadalmi és gazdasági hatásai is vannak:

- Munkahelyteremtés és munkahelyek megőrzése a garantált cégek által.
- Innováció és verseny.
- Az európai gazdaság szerkezeti és kockázati diverzifikációja.
- Regionális fejlesztés.
- Anticikliklus szerepvállalás válságok idején (AECM, 2022).

Egy, az Európai Befektetési Bank által 2019-ben publikált kutatás (EIF, 2019) a 2002 és 2016 között nyújtott garantált hitelek hatásait vizsgálta a kkv-kra, azok növekedésére.⁶

A kutatás megállapításai az alábbiak voltak:

- A garantált hitel igénybevételével a kedvezményezettek gyorsabban növekedtek, mint azok, akik nem vették igénybe a garantált hitelt.
- A garantált hitelt igénybe vevő kkv-k esetében nőtt az immateriális javak értéke.
- Nő a kkv-k túlélési esélye és csökken a nemteljesítő kkv-hitelek aránya.
- A válság aránytalanul érintheti a sérülékenyebb egyéni vállalkozásokat.
- A 2008-as gazdasági válság kibontakozását követően az egyéni vállalkozások 2013-ig nagyobb arányban váltak nemteljesítővé.
- A garantált hitelek hatékonyabbak a kisebb vállalkozások és a nagyobb hitelösszegek esetében.
- Azokon a földrajzi területeken nagyobb a garantált hitelek hatása, ahol átlagosan kisebbek a kedvezményezettek és nagyobbak a hitelösszegek (EIF, 2019).

Összességében a garantált hitelek hatékonyabban lendítették fel a vállalkozások (kkv-k) növekedését, ezáltal a gazdasági növekedést, összhangban azzal az elmélettel, hogy a pénzügyileg gyengébb vállalkozások erősebb növekedési korlátnak vannak kitéve, így ezeknél a vállalkozásoknál a garantált hitelek hatékonysága nagyobb, különösen abban az esetben, ha a vállalkozás kisebb és/vagy fiatalabb (EIF, 2019).

GARANCIAINTEZMÉNYEK SZEREPVÁLLALÁSA A VÁLSÁGOK ALATT

Válság idején a hitelállományok és a hitelezés növekedési ütemének visszaesésében mind a kereslet, mind pedig a szigorúbb hitelezési politika miatt a már említett kínálat is jelen van. A pénz- és tőkepiaci válság idején egy 2010-es elemzésükben Fábíán és társai (Fábíán et al., 2010) kísérletet tettek annak megállapítására, hogy régiós összehasonlításban mely országokban lehetett erősebb a hitelkínálati korlát a csökkenő keresleten felül. Hitelezési felméréseik alapján megállapították, hogy azokban az országokban, ahol a vállalati hitelek állománya nagyobb mértékben esett vissza, mint ahogy Magyarországon is, ott a banki hitelkínálati korlátok játszottak nagyobb szerepet. Megállapításaik alapján a bankok kínálati viselkedése az ország külföldi forrásokra való ráutaltságával és sérülékenységgel függ össze, amely egyaránt negatívan hatott a kockázatvállalási hajlandóságra és a hitelezési képességre.

A bankok hozzáállása a hitelezéshez fontos szempont az egyes válságok idején, a 2008-as válság és a 2019-ben kitört pandémia idején, a Magyarországon alkalmazott intézkedéseket Jeneiné (Jeneiné, 2022) gyűjtötte össze, megerősítésre került az a tény is, hogy az egyes országok válságkezelő intézkedései azok fiskális és monetáris politikájától függenek nagymértékben.

A 2008-as pénz- és tőkepiaci válság alatt a nemzetközi konjunktúrakilátások romlása főként három jelentős sokkhatásnak volt köszönhető:

- Szigorodtak a hitelhez jutás feltételei.
- A háztartások és vállalatok fogyasztásai és beruházásai szűkültek, ezáltal csökkenték a gazdaság teljesítményét.

- A rendkívül magas nyersanyagárak is jelentős költségsokkot okoznak, ami ugyancsak a gazdaság lassulása irányába hatott (MNB, 2008).

A 2008-as pénz- és tőkepiaci válság alatt az euroövezeti kormányok mentőintézkedéseit három fő kategóriába lehetett sorolni: a banki kötelezettségekre vállalt garanciák, tőkeinjekciók és eszközbiztosítási konstrukciók (EKB, 2009).

2019-ben a gazdaságot és az inflációt érő pandémiás sokk hatásának elhárítása érdekében, és szembesülve a pénzügyi stabilitást fenyegető kockázatokkal, az egyes kormányok monetáris és fiskális politikai eszközökkel azonnal és nagy elköteleződéssel reagáltak, melynek eredménye az volt, hogy eredményesen álltak ellen a pénzügyi feltételek pandémiás sokk által előidézett szigorításának. A vállalkozások számára biztosított fiskális támogatás mellett az euroövezeti országok jelentős összegű hitelgaranciákat is nyújtottak a cégek, különösen a hazai kkv-k likviditási helyzetének támogatására. A garanciák összesen a teljes euroövezet GDP-jének mintegy 17%-át tették ki. A magyar gazdaságpolitika a már említett válságkezelő intézkedésekkel, benne hitelgarancia-programokkal a munkahelyek elvesztésének korlátozását, és a cégmegszűnések számának megugrását kerülte el. A vállalatok csődrátája 2% alatt maradt (2008-as válság hatására 2010-ben 4% felett alakult).

A 2020. évi májusi, MNB által közétett stabilitási jelentés már a 2019 decemberében a kínai Vuhan tartományban kirobbant Covid-járvány világgazdaságra és hazánkra gyakorolt hatásairól szólt. 2020-ban a globális folyamatokat a koronavírus okozta világgjárvány határozta meg, a világgazdaság teljesítménye 3,3%-kal maradt el az előző évitől, a 2020. évi visszaesés nagyobb volt, mint 2009-ben a pénzügyi és gazdasági válság idején (KSH, 2021). A Covid által kiváltott gazdasági válság begyűrzése a korábban kiemelkedő vállalati hitedinamikát nagyjából felére, 8,5%-ra lassította (MNB, 2020, 2022). A kkv-hitelek növekedési üteme enyhébben, nagyjából 4 százalékpontot mérséklődve 2020. I. negyedévére 9,3 százalékra lassult, azonban ezt követően, köszönhetően a Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében indított programoknak (Pénzügyminisztérium, 2021), ezen belül többek között az egyes jegybanki és állami hitel-, illetve garanciaprogramoknak, 2022 II. félévétől újra növekvő pályára állt. A 2008-as globális pénzügyi válsággal, a 2020-as sokk jelentősen stabilabb állapotban, felkészültebben érte a bankokat (részben a Bázeli III. szabályozás miatt is, amelynek célja, hogy elégséges tőke álljon rendelkezésre a kockázatok fedezésére). A 2008-as válság alatt a bankok azonnal szigorították a hitelezési feltételeiken, elmélyítve ezzel a gazdasági válságot, 2020-ban a hitelezési feltételek csak a nagy volumenű garanciaprogramokat bejelentő országokban enyhültek az első félévben, ezek közé tartozott Magyarország is. A válság idején bevezetett garanciaprogramokat az alábbiakban foglaltuk össze.

GARANCIAPROGRAMOK A COVID IDEJÉN ÉS A JELENLEGI VÁLSÁGOK ALATT

A Garantiqa Zrt. a legnépszerűbb hazai garantőr intézmény. Kezességvállalási kínálatát rendkívül széles, hiszen a hagyományos kölcsönökön kívül lízing, valamint faktoring ügyletekhez is vállal kezességet.

A Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében a Garantiqa Zrt. a válság alatt bevezetett és az átmeneti keretszabály⁷ lejártáig, 2022. június 30-ig működtetett garanciaprogramjai voltak elérhetőek a hazai kkv-k számára:

1. Garantiqa Krízis Garanciaprogram: A pandémia kirobbanásával a Garantiqa Krízis Garanciaprogram keretében nem csak a kkv-szektor szereplői, hanem a nagyvállalatok is igénybe vehették a Garantiqa Zrt. ezen termékét. A felvett hitelösszeg legfeljebb 90%-ára vállalt kezesség rendkívül magasnak tekinthető, szintén 90% az állami viszontgarancia mértéke. Az állam a vállalkozások által havonta fizetendő kezességi díjhoz is támogatást nyújtott: évente a teljes hitelösszeg 1%-áig (1778/2018. (XII. 21.) Korm. határozat).
2. Garantiqa Krízis Garanciaprogram – Investment Hitelgarancia: Az Investment Hitelgarancia a Garantiqa Krízis Garanciaprogram egy alterméke volt, amely a kkv-szektor szereplői által felvett beruházási hitelekhez nyújtott kezességvállalást maximum a felvett hitelösszeg legfeljebb 80%-áig, 90%-os állami viszontgaranciával. Az állam által nyújtott kezességi díjtámogatás 100 millió Ft hitelösszegig évente a teljes hitelösszeg 1%-a, míg 100 millió forint felett évente a teljes hitelösszeg 2%-a volt (1778/2018. (XII. 21.) Korm. határozat).

Nem a Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében kerültek bevezetésre, de a vállalkozások számára a válság alatt és azt követően is folyamatosan elérhető garanciatermékek:

3. Költségvetési viszontgarancia mellett nyújtott készfizető kezességvállalás (csekély összegű állami támogatási jogcímen⁸ kerül biztosításra): A kkv-szektor szereplői számára elérhető támogatási forma keretében a felvett hitelösszeg legfeljebb 80%-ára vállalt kezességet a Garantiqa Zrt. 85%-os állami viszontgaranciával. A kezességi díjtámogatás mértéke 0,4% (1778/2018. (XII. 21.) Korm. határozat).
4. COSME program: A COSME egy olyan viszontgarancia program, amelyet a vállalkozások versenyképességét, valamint kis- és középvállalkozásokat segítő (Programme for Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises) és amelyet az Európai Stratégiai Beruházási Alap biztosít. A program egyaránt nyújt garanciát a gazdálkodó szervezeteknek és viszontgaranciát a pénzügyi intézményeknek.

Az Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány (továbbiakban: AVHGA) olyan pénzügyi vállalkozás, amely a tevékenységét alapítványi formában folytatja 1991-es indulása óta. 1998 óta 85%-os viszontgaranciát nyújt az állam az Alapítvány által nyújtott kezességvállalások után. Fő célkitűzése az, hogy az agráriumban tevékenykedő kkv-kat segítse a céljaik elérése érdekében. Az AVHGA által nyújtott kezességvállalás bevonása a viszontgarancia által a pénzügyi intézmények tőke megfelelésére pozitívan hat és egy visszerthes kötelezettségvállalást⁹ eredményez. Az AVHGA által nyújtott kezesség nem csak a klasszikus kölcsönökhez érhető el, hanem – a Garantiqa Zrt.-hez hasonlóan – faktoring és lízing ügyletekhez is. Az AVHGA által vállalt kezességek után szintén kezességi díjtámogatást nyújt az állam (Nagy, 2012). A válság idején a legnagyobb kezességvállaló intézmény a Garantiqa Zrt. volt, garanciaállománya több, mint duplájára nőtt, addig az AVHGA¹⁰ kezességállománya az előző, 2020. évi érték egynegyedével növekedett 2021. év végére. A válság időszakában az AVHGA kínálatában az alábbi termékek segítették az agrár kkv-k működését:

1. AVHGA Krízis Agrárgarancia Program: Az AVHGA kínálatában a koronavírus okozta gazdasági károk enyhítésére a Krízis Agrárgarancia Program volt elérhető az agrár kkv-k számára. A Krízis Agrárgarancia Program keretében az AVHGA átvállalja a pénzügyi intézményektől a hitelezés kockázatának akár 90%-át a Magyar Állam által nyújtott 90%-os viszontgaranciával. A vállalkozások által fizetendő kezességi díj nem haladhatja meg a felvett hitelösszeg 0,4%-át, amely díjtámogatás.
2. AVHGA csekély összegű támogatás jogcímen nyújtott kezességvállalás: a de-minimis jogcímen nyújtott kezességvállalás felső határa a kezességgel biztosított hitelügylet 80%-a, de legfeljebb 2,5 millió euró vállalkozásonként. Az így igénybe vett kezesség ösztönzi az agrár kkv-k finanszírozási forráshoz való jutását.
3. AVHGA COSME: A Garantiqa Zrt.-hez hasonlóan az AVHGA is nyújt uniós viszontgaranciával biztosított kezességvállalást az AVHGA COSME garanciaprogram keretében. A garantőr intézmény legfeljebb a tőkeösszeg 80%-ára vállal kezeséget, mindezt 50%-os mértékű uniós viszontgaranciával biztosítva, a Program – a Garantiqa Zrt. termékéhez hasonlóan – állami támogatást nem tartalmaz.

EGYÉB GARANCIAPROGRAMOK

Az EXIM kifejezetten a gazdálkodó szervezetek külpiaci befektetését, beruházásait, valamint külföldi terjeszkedését részesíti előnyben. Ehhez kapcsolódóan nem csak a klasszikus finanszírozási források találhatók a termékkínálatában, hanem a garanciák vonatkozásában hitelfedezeti- és kereskedelmi garanciák is. Általánosan elmondható, hogy az EXIM garanciavállalása nem haladhatja meg a kölcsönszerződés értékének 80%-át.

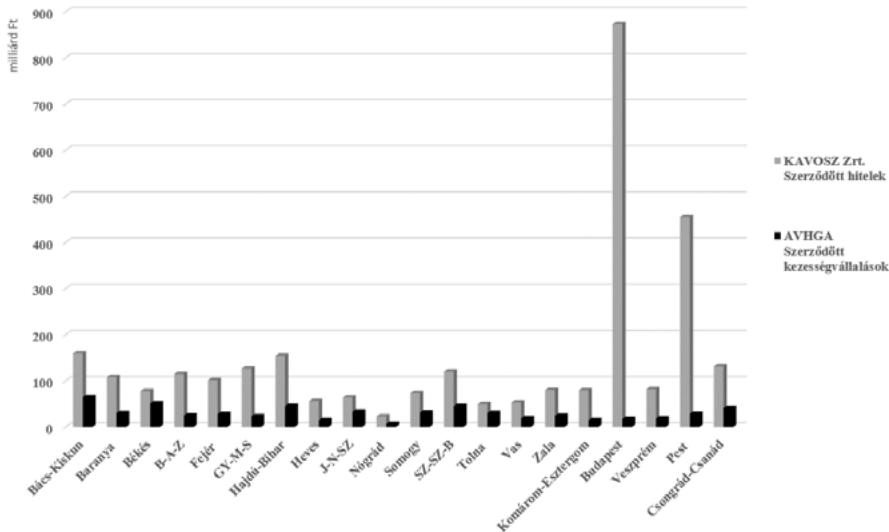
A START Garancia Zrt. 2006-ban jött létre annak érdekében, hogy hozzájáruljon ahhoz, hogy a hazai kkv-szektor szereplői elérhessék a fejlesztési célú finanszírozási forrásokat és az európai uniós vissza nem térítendő támogatásokat. A Start Garancia Zrt. állami viszontgarancia mellett nem készfizető kezességet, hanem a Ptk. 6:419. §-a szerinti kezességet vállal (Nagy, 2012).

GARANCIAPROGRAMOK EREDMÉNYEI RÉGIÓK/VÁRMEGYÉK SZERINT

Az előzőekben bemutatottak alapján a garanciaprogramok szerepe és jelentősége többek között a regionális fejlődésben is megmutatkozik. Az alábbi ábrákon az AVHGA és a Garantiqa Zrt. – ez utóbbi portfóliójának körülbelül több, mint kétharmadát (2022. december végén pontosan 67%-át) teszik ki a Széchenyi Kártya Program hitelei – szerződött kezességvállalási állományát mutatjuk be vármegyénként 2022. december 31-el bezárólag. A portfólió fennmaradó része piaci hitelekhez kapcsolódik, amelyekhez a következő garanciaprogramok vehetők igénybe: Garantiqa Krízis Garanciaprogram, Garantiqa Investment Hitelgarancia, COSME Garanciaprogram és a költségvetési viszontgarancia mellett nyújtott készfizető kezességvállalás.

1. ábra: A Széchenyi Kártya Program keretében szerződött agrár célú hitelek volumene és az AVHGA Zrt. szerződött kezességvállalásainak volumene vármegyék szerint, 2022. december¹

Figure 1: The volume of agricultural loans contracted within the framework of the Széchenyi Card Program and the volume of guarantees contracted by AVHGA Zrt. by county, December 2022

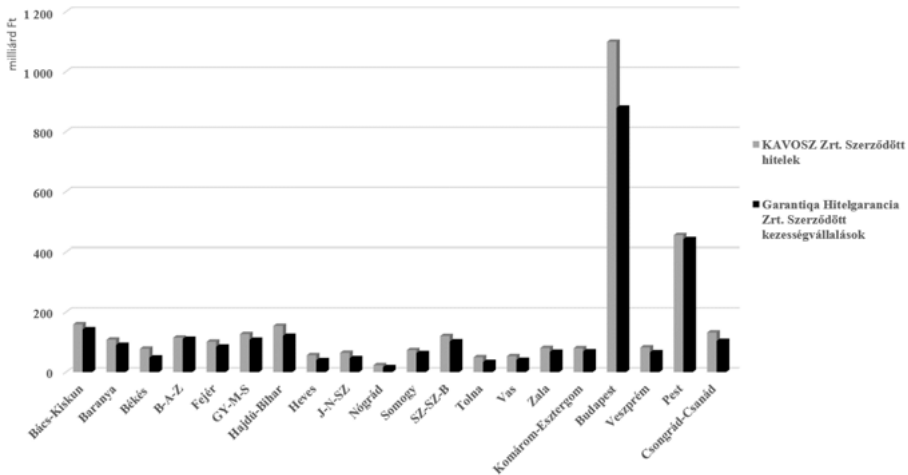

Forrás: AVHGA és KAVOSZ Zrt. adatok alapján saját szerkesztés.
Sources: based on data from AVHGA and KAVOSZ Zrt. own editing.

Az agrárkonstrukciók és ezáltal az ezen konstrukciók mögé legnagyobb arányban intézményi kezességet vállaló AVHGA szerepe leginkább azokban a vármegyékben népszerűbb, jelentősebb, amelyekben a mezőgazdasági termék előállításával, feldolgozásával és forgalmazásával, valamint erdőgazdálkodással, vadgazdálkodással és halgazdálkodással kapcsolatos tevékenységet végző kvk-k szerepe is jelentős és/vagy a *Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat* nemzetgazdasági ág a többi nemzetgazdasági ághoz képest nagyobb arányt képvisel ezen méretű vállalkozások árbevételében. Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar és Pest, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád-Csanád, Békés vármegyék foglalják el az ezen nemzetgazdasági ágban regisztrált vállalkozások számának sorrendjében az első helyeket. Ezt tükrözik – Budapest és Pest vármegye kivételével – az ábrán az AVHGA szerződött kezességvállalásainak vármegyéenkénti volumenei is. Mind a szerződött hitelek volumene, mind az AVHGA kezességvállalása tekintetében medián (28,3 Mrd forint) felüliek Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Csongrád-Csanád vármegyék értékei, ez a már előbbieken ismertetett okokkal is magyarázható. Békés, Tolna, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyék esetében az AVHGA kezességvállalásai a szerződött hitelösszeg 50%-ánál is magasabbak, rendre: 65,2; 61,6; 52,2, ugyanakkor az előbbi mondatban felsorolt vármegyék esetében is meghaladja a 30%-ot. Pest vármegyében ugyanez az érték 6,3%.

Az 2. ábrán látható, hogy a KAVOSZ Zrt.¹² által nyújtott Széchenyi Kártya Program hiteltérmékei tekintetében – mint jeleztük – többségében a Garantiqa Zrt. 80%-os kezességvállalása áll.

2. ábra: A Széchenyi Kártya Program keretében szerződött hitelek volumene és a Garantiqa Zrt. szerződött kezességvállalásainak volumene régiók szerint, 2022. december
 Figure 2: The volume of loans contracted within the framework of the Széchenyi Card Program and the volume of guarantees contracted by Garantiqa Zrt. by county, December 2022

Forrás: Garantiqa Zrt. és KAVOSZ Zrt. adatok alapján saját szerkesztés.
 Sources: based on data from Garantiqa Zrt. and KAVOSZ Zrt. own editing.

A szerződött hitelösszegek volumene a vállalkozások¹³ valamivel több, mint 40%-ának teret adó közép-magyarországi régióban a legmagasabb. A szerződött hitelösszeg tekintetében Budapestet és Pest vármegyét követik Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar, Csongrád-Csanád, Győr-Moson-Sopron és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyék. A szerződött kezességvállalások tekintetében a vármegyék sorrendje – tekintettel a Garantiqa Zrt. általánosságban 80%-os kezességvállalására – nem változik. Az ábrán is jól látható, hogy legkisebb, jóval a medián (76,6 Mrd forint) alatti kezességvállalási állományokkal rendelkező vármegyék Heves, Nógrád és Tolna, rendre: 39,4; 33,2, 16,2 Mrd forinttal.

A Széchenyi Kártya Program szerződött hitelügyleteihez két garanciaszervezet kapcsolódik (Garantiqa Zrt. és AVHGA), amelyek között jól látható, hogy a Garantiqa Zrt. szerződött kezességvállalásai átlagban közel négy és félszerese az AVHGA által szerződött kezességvállalásoknak. Egyértelműen kijelenthető tehát, hogy a kkv-kat legnagyobb arányban a Garantiqa Zrt. képes elérni, hiszen az AVHGA-val (és más kezességvállaló intézményekkel, mint például: START Garancia Zrt., MFB Zrt.) ellentétben nem csak egy adott szektorra specializálódott. A Széchenyi Kártya Program konstrukciói mögött tehát a legnagyobb arányban a Garantiqa Zrt. kezességvállalása áll.

A gyakorlatban, 2022. év végén minden harmadik hitel mögött a Garantiqa Zrt. kezessége állt.

A GARANCIAPROGRAMOK JELENLEGI ÉS JÖVŐBENI SZEREPE

2022 augusztusában félig strukturált mélyinterjúút folytattunk le a Garantiqa Zrt. vezérigazgatójával és az AVHGA üzleti ügyvezető igazgató-helyettesével.

Az interjúk fókuszában – többek között – a következők álltak:

- a garanciaprogramok szerepe és jelentősége a válság idején,
- a garanciaprogramok regionális hatásai,
- ajánlások a hazai kkv-k számára.

Mind a Garantiqa Zrt., mind az AVHGA 30 éves múltra visszatekintő szervezetek fennállásuk óta megőrizték piaci részesedésüket és a kkv-k finanszírozási forrásokhoz való hozzájutásában betöltött szerepüket és jelentőségüket. A vállalati hitelezést, a garantált portfólió nagyságát 2010-től 2020-ig tartó időszakban viszonylagos nyugalom, a garantált hitelállomány egyenletes növekedése, a „7 bő esztendő” a banki hitelezés pörgése jellemezte, így „nem volt nehéz növekedni”. 2019-ben a pandémia hazánkat egy, a 2008-as pénz- és tőkepiaci válsághoz képest kedvezőbb, már jóval felkészültebb helyzetben érte, amelyre már a garanciaszervezetek is gazdasági visszaesésben betöltött szerepük tudatában készültek fel, és termékkínálatukat is ennek tudatában fejlesztették ki. A válság idején a garanciaintézmények szerepe felerősödik. Válság idején ugyanis megnőnek a hitelezési kockázatok is, ekkor a kockázatok porlasztásának, mérséklésének igénye is megnő, és ezáltal nő a garanciaintézmények szerepe is. Felhívták a figyelmet arra, hogy a garantált hitelállomány vizsgálata nem egyenlő a teljes magyar hitelpiacca, a kezesség ugyanis leginkább a gyengébb cégeken segít, ebben van magának a kezességnek a hozzáadott értéke, ugyanis a kezességvállaló intézmények nélkül a vállalkozás (leginkább kkv) nem kapna hitelt, vagy a kezességvállaló intézmény igénybevétele mellett kedvezőbb feltételek mellett kap hitelt (például hosszabb futamidőre kap hitelt vagy több hitelt kap).

A 2008-as pénz- és tőkepiaci válság idején a bankok hitelezési hajlandósága alacsony volt, hitelkínálat növelő szerepükkel ’léptek színre’ a kezességvállaló intézmények. A Covid idején a hitelezési aktivitás csökkenését támogatott hitelprogramok is segítettek ellensúlyozni, a hitelpiacon nagy volumenű kedvezményes finanszírozási forrás állt rendelkezésre, tehát volt kínálat (ellentétben a 2008-as válság idején), így tankönyvi forma szerint nőtt a garanciaállomány is. A garanciaállomány növekedése és a hitelezés szinten tartásában, sőt növelésében nagy szerepe volt tehát az államilag támogatott hitel- és garanciaprogramoknak.

Az egyes garanciaprogramok legfontosabb jellemzői az interjúalanyok szerint:

- anticiklikus, az általános gazdasági ciklussal ellentétesen mozog;
- támogató, mert vannak olyan ágazatokban tevékenykedő cégek, akik kezesség nélkül nem kapnának hitelt, még akkor is, ha tudjuk, hogy ezen cégek után a kezességeket beváltják (például az AVHGA külön az élelmiszer feldolgozóipart, a Garantiqa Zrt. a turizmus-vendéglátás, a magas energiaárak tekintetében a feldolgozóipari ágazatot emelte ki), de ez már gazdaságpolitika. A kezesség mögött az állam viszontgaranciája áll (a 85% viszontgarancia – Covid idején 90% – leginkább kuriózum Európában);
- addicionális, hitelhez kapcsolódik;

- a vidékfejlesztés, regionális felzárkóztatás egyik élharcosa, a garanciaprogramok szerves részei a fejlesztéspolitikának, gazdaságpolitikának, az agrártámogatási intézményrendszer részei;
- ára van, a kezesség pénzbe kerül, vannak államilag támogatott garanciaprogramok és van piaci árazású garanciaprogram is a magyar piacon.

A garanciaprogramok tekintetében elmondható, hogy nincs, vagy ha mégis, akkor mérsekelt a verseny az egyes kezességvállaló intézmények között, inkább egyfajta szakosodás van a piacon, a Garantiqa Zrt. legnagyobb részt a kkv-kra specializálódott, azok általános ügyleteihez nyújt garanciát, az AVHGA az agráriumot látja el garanciával, az EXIM szintén speciális célcsoport igényeit elégíti ki (külficra törekvő vállalatok), a START Garancia Zrt. és az MFB Zrt. nagyobb egyedi garanciaügyletekben érdekeltek. Ami az egyes garanciaprogramok kidolgozását illeti, a szakpolitikai, vállalkozási igények megjelenésétől kezdve az informatikai és banki fejlesztési igényeket is figyelembe véve időtartamuk egy jó fél év, bár 2020-as bevezetésük, a pénzügyi válság elmélyülésének megakadályozása érdekében rendkívüli gyorsasággal történt, de alapvetően egy garanciaprogram felfutása 2-3 évig is eltart békeidőben. A krízis garanciaprogramok egy rendkívüli válsághelyzetre reagáltak, és felfutásuk is gyors volt, az Átmeneti Közlemény hatályának 2022. júniusi 30-i lejártával csúcsondottak ki. Mivel korábban nem voltak hasonló krízisprogramok a piacon, ezért a programok hasznos tapasztalattal szolgálhatnak egy újabb válság idejére, azok monitorozása és a tapasztalatok felhasználása kulcsfontosságú a döntéshozók, vállalkozások számára.

KILÁTÁSOK, A JÖVŐ

2022. február 24-én Oroszország katonai agressziót indított Ukrajnával szemben. Az Európai Unió (továbbiakban: EU) és a nemzetközi partnerek korlátozó intézkedésekkel reagáltak Ukrajna területi integritásának, szuverenitásának és függetlenségének súlyos megsértésére. Az EU-s és hazai vállalkozások ezáltal több módon is érintettek ebben, többek között a csökkenő kereslet, az abból következő bevételkiesés, a nyersanyagok és az előállatok esetében az ellátási láncok zavarai, magas energiaárak: a villamos energia és a földgáz árának megemelkedése, az előállítási költségek drasztikus emelkedése.

Ebben a helyzetben a Bizottság úgy határozott, hogy közleményt¹⁴ fogad el az olyan állami támogatási intézkedések meghatározása céljából, amelyeket a tagállamok Oroszország Ukrajna elleni agresszióját, valamint az ezzel összefüggésben az EU és a nemzetközi partnerek által elfogadott szankciókat, továbbá például az Oroszország által hozott ellenintézkedéseket követő gazdasági hatások orvoslása érdekében hozhatnak. Magyarország Ukrajnával közvetlenül szomszédos állam. E földrajzi közelség miatt Magyarországon meghatározóbbak az orosz-ukrán konfliktus európai hatásai, és nő a gazdasági bizonytalanság. A gazdaságra gyakorolt negatív hatás a GDP volatilitásával és az inflációs prognózissal becsülhető meg. A Magyar Nemzeti Bank negyedéves Inflációs Jelentésében makrogazdasági mutatókat tesz közzé, és értékeli az inflációt meghatározó makrogazdasági folyamatokat. A háború kiterjedése után az infláció és a GDP várakozások romlása egyértelműen számszerűsíthető a jelentésben: 2022-ben a GDP az előző évihez képest 2,5%-ponttal 4,6%-ra cök-

kent, az inflációs ráta 2021. éves átlaga 9,4 százalékponttal 14,5%-ra növekedett 2022-re (MNB, 2022, 2023). Az inflációs nyomás csökkentése érdekében a hazai monetáris politika is szigorodott, az MNB 2021 júniusában (0,9%) kezdte meg kamatemelési ciklusát, amelyet 2022. szeptember végéig folytatott, és ezt követően sem csökkentette a jegybanki alapkamatot, amely jelenleg is 13%. Ezen időtartam alatt a jegybanki alapkamat több, mint 14-szeresére nőtt, a hazai kkv-k számára elérhető piaci hitelek kamatai is megemelkedtek, a piaci hitelezés visszafogottabbá vált, és a jövőben is ez a tendencia várható. Ez a magyar gazdaság növekedésének további lassulását jelenti az előző évhez képest (2021), ez a csökkenés nominálisan legalább 1448 milliárd forint (3900 millió euró) veszteséget jelent a magyar gazdaságnak 2022-ben. Annak érdekében, hogy csökkentsük a gazdasági szereplők veszteségét, nélkülözhetetlenné válnak az államilag támogatott hitelprogramok és javasolt a jövőben olyan garanciatermékeket bevezetni, amelyek az elhúzó gazdasági recesszió mellett is megteremtik a biztonságot a kkv-szektor számára.

Bizonytalanság övezi a jövőt: a vállalkozások, különösen a legkisebbek gyakran még a következő hónapra sem tudnak tervezni, a következő évi Üzleti Tervek összeállítása is nehézségekbe ütközik, a finanszírozási kockázatok növekednek. Egyre több vállalkozás halasztja el beruházásait, egyrészt a már válságok kapcsán említett ellátási láncok zavarai áremelkedéshez vezetnek, amelyeket a vállalkozások a kezdeti költségvetési terveikhez képest már nem tudnak vállalni, másrészt a jövőre próbálnak felkészülni, ezek pedig a beruházási igényeket csökkentik. A jövőben a beruházások ösztönzése fontos gazdaságpolitikai szempont a versenyképesség megtartása és a fenntartható fejlődés érdekében. A túlélés igényével együtt nő a vállalkozások likviditási igénye a válság alatt, például az agráriumban relatíve hosszú a ciklusidő, ugyanakkor a legtöbb jelentős nemzetgazdasági ág, mint az építőipar, feldolgozóipar is tartós forgóeszközigény szükséglettel néz szembe, az elkövetkező hónapokban tehát ezekre kell felkészülni. Mind a beruházási, mind a likviditási hitelek mögött megjelenik a kezességvállalás intézménye, a válság kezelésében játszott szerepük tudatában a kezességvállaló intézmények felkészültek a válságra, ehhez azonban az szükséges, hogy a finanszírozási piacon megfelelő mennyiségű kihelyezhető finanszírozási forrás is rendelkezésre álljon.

JEGYZETEK

- 1 A kezességvállalás során a kezességvállaló (lehet akár intézmény, akár magánszemély) azt a kötelezettséget vállalja, hogy amennyiben a hitelfelvevő nem teljesíti a pénzügyi kötelezettségeit, úgy a kezességvállaló teljesíti azt helyette. A kezességvállalások – különösen, ha az állam biztosítja vagy támogatja azokat – lehetővé tehetik, hogy a kölcsönt igénybevevő olyan finanszírozási forráshoz jusson hozzá, amelyet eredetileg nem tudott volna igénybe venni (Kende, 2016).
- 2 A garanciavállalás során a garantőr egy saját, önálló kötelezettséget vállal a hitelezővel szemben. Az állam által vállalt garancia lényege az, hogy a központi költségvetésen keresztül vállalja ezt az önálló kötelezettséget (Halász et al., 2016).
- 3 Hitelintézetek mellett a pénzügyi vállalkozások kockázatvállalási hajlandósága is alacsony.

- 4 Az állam nevében a mindenkori költségvetési törvényben (jelenleg Magyarország 2023. évi központi költségvetéséről szóló 2022. évi XXV. törvény) vállalt megtérítési kötelezettség, amelynek keretében az állam a garantőr intézménynek nyújt garanciát abban az esetben, ha utóbbi intézmény részéről szükség volt a garancia érvényesítésére (Szamkó et al, 2019).
- 5 A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény 7. §-a szerint a Pénzügyi intézmény: a hitelintézet és a pénzügyi vállalkozás, 9. §-szerinti hitelintézeti szervezeti forma a pénzügyi vállalkozás.
- 6 A kutatás az EIF által kezelt 'Multi-Annual Programme for Enterprise and Entrepreneurship' és a 'Competitiveness and Innovation Framework Programme' keretében 2002 és 2016 között nyújtott hitelek hatásait vizsgálta Olaszország, a Benelux államok és az északi országok (Dánia, Svédország, Finnország és Norvégia) kkv-ira irányulóan.
- 7 Az Európai Bizottság 2020. március 13-án közzétett COM (2020) 112 final számú a Covid-19 járványra adott összehangolt gazdasági válaszlól szóló közleménye.
- 8 1407/2013/EU rendelet a csekély összegű állami támogatásokról.
- 9 Visszterhes kötelezettségvállalás esetén a pénzügyi intézmény vállalkozással szembeni követeléséhez kapcsolódó kockázatnak egy része a garantőr intézményt terheli.
- 10 Ez annak tudható be, hogy amíg a Garantiqa Zrt. a vállalkozások szélesebb körét tudja elérni a termékeivel, hiszen a portfóliója általánosabb, addig az AVHGA tevékenysége csak egy adott szektorra koncentrálódik.
- 11 Az AVHGA esetében a megfelelő összehasonlíthatóság érdekében csak a KAVOSZ Zrt. agrárcélú konstrukciói kerültek összehasonlításra az AVHGA kezességvállalásaival.
- 12 KAVOSZ Zrt.: a Széchenyi Kártya Program forgalmazója, KAVOSZ Pénzügyi Szolgáltatásokat Közvetítő Zártkörűen Működő Részvénytársaság.
- 13 A Garantiqa Krízis Garanciaprogram keretében nagyvállalatok is igényelheték a Garantiqa Zrt. kezességvállalását.
- 14 A Bizottság (2022/c 131 i/01) közleménye Állami támogatási intézkedésekre vonatkozó ideiglenes válságkezelési keret a gazdaságnak Oroszország Ukrajna elleni agresszióját követő támogatása céljából.

IRODALOMJEGYZÉK

- A kezességvállalási díjak költségvetési támogatásának összegéről szóló 1778/2018. (XII. 21.) Kormányhatározat
- A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény
- Bihari Péter: *Nem konvencionális jegybanki eszközök alkalmazása Magyarországon és külföldön – néhány tapasztalat*, Köz-Gazdaság, 2013/3, 39–60.
- European Association of Guarantee Institutions (AECM): *Statistical Yearbook*, Brüsszel, 2021, 6–30.
- Kraemer-Eis, Helmut (ed.): *European Investment Fund, Econometric study on the impact of EU loan guarantee financial instruments on growth and jobs of SMEs*, Luxembourg, 2019/54. (elektronikus kiadás)
- Európai Központi Bank: *Éves Jelentés 2009*, Frankfurt am Main, 2010. ISSN 1830-2963 (elektronikus formában)

- Fábíán Gergely – Fáykiss Péter – Szigel Gábor: *A vállalati hitelezés ösztönzésének eszközei*, Budapest, 2011 (MNB-Tanulmányok 95.), 8–23.
- Halász Zsolt – Szabó Ildikó – Varga Erzsébet: *Adótan és adóeljárás*, Budapest, 2021. (elektronikus kiadás) <https://doi.org/10.55413/9789632959979>
- Jeneiné Gerő Henriett Emese: *A tőkepiaci és az egészségügyi válság összehasonlítása, kkv-kat érintő válságkezelő intézkedések*, Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, 2022/ 1, 33–44. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2022.3>
- Kende Tamás (szerk.): *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*, Budapest, 2016. (elektronikus kiadás) <https://doi.org/10.55413/9789632956152>
- Központi Statisztikai Hivatal: *Magyarország 2020*, Budapest, 2021.13–49.
- Magyar Nemzeti Bank: *Jelentés a pénzügyi stabilitásról*, Budapest, 2008. október, 11–52.
- Magyar Nemzeti Bank: *Jelentés a pénzügyi stabilitásról*, Budapest, 2012. április, 14–25.
- Magyar Nemzeti Bank: *Pénzügyi stabilitási jelentés*, Budapest, 2020. november, 4–55.
- Magyar Nemzeti Bank: *Pénzügyi stabilitási jelentés*, Budapest, 2022. november, 4–65.
- Magyar Nemzeti Bank: *Inflációs jelentés*, Budapest, 2022. december, 7–67.
- Magyar Nemzeti Bank: *Inflációs jelentés*, Budapest, 2023. március, 11–79.
- Nagy Balázs: *Garanciaszervezetek szerepe a KKV-hitelezés ösztönzésében*, in: Negyed százados a magyar bankrendszer, „Múlt – Jelen – Jövő”, Budapest, 2012, 203–215.
- Pénzügyminisztérium: *Magyarország Konvergencia Programja 2021–2025*, Budapest, 2021, 4–67.
- Szamkó Józsefné – Sándorné Új Éva: *Számviteli és gazdálkodási változások az állambáztartás területén*, Budapest, 2019. (elektronikus kiadás) <https://doi.org/10.55413/9789632958637>